

Koldingbogen

ÅRSTAL:	2010
FORFATTER:	Paul Frederiksen
TITEL:	Dons – landsbyen der blegnede.
KORT RESUME:	Om en landsbys forandring fra 1968 til i dag, hvor Skærsøgårds vinavl er den eneste virksomhed.

DONS – LANDSBYEN, DER BLEGNEDE

AF PAUL FREDERIKSEN

Efter min bedste overbevisning er landsbyen en messe og nogle sider værd – mange af os har jo vore rødder dér. Disse sider giver sig ikke ud for at være uddybende, men blot et forsøg på at samle nogle tanker om landsbyen i nutid og fremtid, og som eksempel har jeg brugt Dons, hvor jeg boede 1968 til 2001. Det er jo sådan indrettet, at vi lever forlæns, men forstår baglæns.

I året 1922 udgav Poul Lindholm, friskolelærer i Ågård, en bog om landsbyen Dons. Han skriver om den: ”Godt 8 km nord for Kolding, ved begge sider af den gamle Viborglandevej, ligger landsbyen Dons, der er den vestligste af Almind Sogns tre byer. Dons er en af det sydlige Jyllands smukkeste landsbyer”. Han skriver også om udflyttergårdene, der ligger spredt i det dejlige landsskab, men her vil jeg koncentrere mig om landsbyen Dons.

I 1985 kom der en omfartsvej uden om Dons. Det skyldtes den stigende trafik, som var generende og farlig for beboerne, men resultatet var mindre liv i byen – man kan også sige mere ro!

DE GAMLE GÅRDE

Når man kommer fra Bramdrupdam og kører ind i Dons ligger de tre store gamle gårde på højre side af vejen, i rækkefølge: Donsgård, Kristiansminde, Ravngård. Brugsen lå tidli-

gere mellem Kristiansminde og Ravngård. Da vi i 1968 flyttede til Dons, var alle 3 gårde i drift med grise, kreaturer og heste.

Der er blevet så stille i landsbyen, ikke et brøl fra en ko, ikke øf-øf fra grisene, ikke mange børn mere, ikke mange folk på vejen, næsten ingen gennemkørende trafik. Ikke engang en rutebil kører ind gennem landsbyen, passagerer må pænt spadsere over til omfartsvejen, hvis de vil til byen. Her er ingen landlugt mere.

Donsgård blev i 1841 købt af Peder Larsen (Skræppenborg). Han var en kendt mand, ikke blot i Dons, men i hele landet, som taler og prædikant og kendt for sin store gæstfrihed. Der blev holdt fester på Donsgård med flere hundrede deltagere. På et tidspunkt måtte han bygge et større stuehus. Men i vor Dons-tid var der på Donsgård grise og almindeligt jordbrug. I 1972 brændte den gamle svinestald mod gaden, men der blev hurtigt opført en ny tilbagetrukket på grunden. I dag er der ingen grise på gården. I stedet blev stalden og et større jordstykke udlejet til et firma, der fremstiller tømmer og spær til byggeriet. Her bliver vist ikke ”bondegård” mere.

Til gården hører en stor have og mod gaden rejstes i 1902 en mindesten for Peder Larsen Skræppenborg i hundredåret for hans fødsel. Der hænger desuden et billede af ham i Dons Forsamlingshus.

Donsgårds have støder direkte op til Kristiansmindes veltrimmede have, kun adskilt med lidt bevoksning. Her fra skellet er der fri udsigt til Kristiansmindes stuehus med veranda mod den store have. Stuehuset er fra 1899, men en del af gården har været brændt. Alligevel virker hele gårdkomplekset meget harmonisk – en rigtig firlænget gård med en brolagt gårdsplads.

I vor Dons-tid var her en stor kvægbesæt-

ning og en del heste, men nu er der heller ikke dyr på gården mere. Bygningerne er lejet ud til lagerrum, og en af fløjene er lavet om til lejligheder og værelser. Ejer er i dag Hans Axel Kristoffersen.

Efter Brugsen, som for øvrigt startede på den anden side af vejen i 1899 – kommer der en mindre mark, og så er vi ved den sidste af de 3 store bygårde, Ravngård.

Ravngård er en firlænget gård med brolagt

På dette foto ser vi landsbyen Dons i sin "velmagtstid". Det er gårdene Kristiansminde i forgrunden og Ravngård i baggrunden. Begge på højre side af vejen og på den venstre side af vejen småindustrier og privatboliger, 1955.

gårdsplads og et dejligt stort lindetræ. Her er et smukt gammelt stuehus, som på et tidspunkt delvis brændte, men ydermurene er de originale. Da vi kom til landsbyen, var der en snes kalve i en af staldene, men nu er de tomme for dyr. Lokalerne bliver udlejet til forskellige firmaer som lagerplads, men det giver jo ikke meget miljø. En overgang var her kollektiv, men det havde jo også sin tid. Senere plantede et familiemedlem noget af gårdens jord til med allétræer med henblik på udplantning i f.eks. parker, ved herregårde osv. Det gav da arbejde til et par mand i et par år.

Ravngård var en gammel slægtsgård, som fra 1940 ejedes af Ellen Kirstine Ladegaard Andersen, gift med Hans Peter Ladegaard Andersen. Der var stor aldersforskel på de to elskelige mennesker, der på den venligste måde bød os velkommen til Dons. De tog sig utroligt meget af vore 3 drenge, som lærte meget af at hjælpe lidt til på gården, som desværre allerede dengang, 1968-70, var under afvikling.

HP, som han kaldtes, var foregangsmand på mange områder. Han havde svært ved at sidde stille ret længe ad gangen, nyt skulle der til. Foruden almindeligt landbrug prøvede han med frugt- og bærplantager, og han byggede også et kartoffelhus, nærmest underjordisk af hensyn til frosten. Påskeliljeløg havde han også et par år – sikke buketter vi havde. Gården havde en parcel vesterude, kaldet "Vestel", den blev tilplantet og plejet i HP's senere år. Men det, han navnlig huskes for, er vel hans viden inden for sprøjtning af marker og afgrøder. Han var foregangsmand på det område. Materiellet, han havde, var vel pauvert, men hans viden på området var stort.

Ca. 100 m mod nord krydser vi vejen og

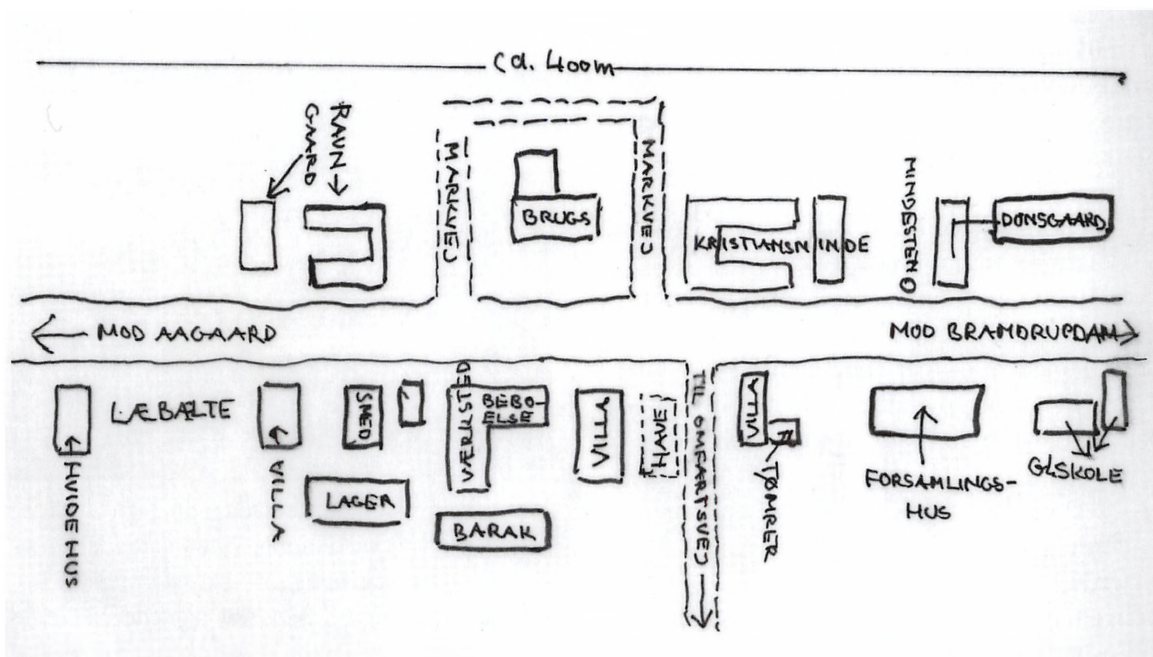

Landsbyens smukkeste villa var Sigurd Madsens hvide villa med mange, men ikke for mange finurligheder. En rigtig arkitektvilla med en stor lukket have. Sigurd Madsen tegnede en del af ejendomme på egnen og er især kendt for sit skolebyggeri.

her ligger gårdens fodermesterhus "Hvide Hus" med to etager og kælder, vores første hus i Dons, som vi lejede i 1968. Der var have og udenomsplads og ikke langt til gårdene, hvor vores drenge kunne hjælpe til i sæsonen, dvs. faktisk hele året. Næst efter vores have var der et langt, smalt jordstykke langs med landevejen, som blev kaldt "læbæltet". Det bestod af vildtvoksende træer og buske, og det var en herlig legeplads for byens børn – så længe, der var nogen.

BRUGSEN

Ved siden af Kristiansminde en stump markvej – og så kom Brugsen – en rigtig "landbrugs", som måtte lukke i 1975. På et møde i

Forfatterens skitse af husene på Dons Byvej.

Forsamlingshuset med stort fremmøde blev det bestemt, at der ikke længere skulle være en brugs i landsbyen. Kundeunderlaget var der ikke rigtigt mere, og vi stod for at skulle have et nyt uddelerpar. Så nu var det slut med en nærkøbsforretning i Dons – der var jo heller ikke så langt til de store butikker i Bramdrupdam og det nordlige Kolding og næsten alle havde bil.

Uddelerparret flyttede til en villa på den modsatte side af vejen. Brugsejendommen blev købt af en vognmand fra Kolding, han havde lidt turistikørsel og et værksted i en tilliggende bygning, hvor han udførte mindre reparationer. Hans kone åbnede butik igen med forskellige strikvarer, de allermest nødvendige ting til husholdningen og slik! Forret-

ningen fortsatte i en del år kombineret med benzinsalg, men på et tidspunkt var det også slut. Nu er der indrettet lejligheder i ejendommen.

SMEDEN OG GYMNASTIKFABRIKKEN

Så kommer vi til smedens hus, et hvidt hus fra 1930'erne og så i en lille gul bygning selve smedien. Den var pauver og forfalden, men blev endnu i 1971 stadig brugt. Smeden var halt og gik med stok, vel slidt op, sikkert af at løfte benene på de store "krikker" når de skulle skoos. I dag er den forfalden.

Bag ved smedien ligger 2-3 barakker. De er fra 2. verdenskrig. Om de er engelske eller tyske, skal jeg ikke kunne sige, men kønne er de

ikke. Før vi flyttede til Dons, blev der fremstillet gymnastikredskaber til ungdomsskoler, højskoler osv. Det var en større virksomhed med adskillige ansatte, et familieforetagende. Grundlæggeren var Poul Madsen, der havde 5 børn, hvoraf vi lærte de 4 rigtig godt at kende, alle bosatte i Dons. Arkitekt Sigurd Madsen førte i en årrække redskabsvirksomheden videre. En anden søn var Olav Madsen, uddannet maler, men han sluttede sin karriere med at fremstille fine håndlavede piber i ét af værkstederne. Han havde lært at tegne hos fynboen Albert Elmstedt. Poul Madsens døtre, Helga, Sigrid og Astrid kom vi også til at kende godt. De var alle bosatte i Dons i deres barndomshjem, den røde murstensbygning mod Dons Byvej. Nu er alle søskende borte.

Olav Madsen i sit pibeværksted, 1973.

I barakkerne har der siden været forskellige værksteder, lagre, depoter, systue, smedie i kortere perioder – simpelthen en støjende rodebutik. Barakkerne er solgt til Kristiansminde, som nu står for udlejningen.

FORSAMLINGSHUS OG SKOLE

Nu kommer vi så til Dons Forsamlingshus fra 1886, vel et af de første i landet. Det ligger lige over for P. Larsen Skræppenborgs mindesten. Her har været holdt juletræsfester, fastelavnsfester, høstgilder, dilettantforestillinger osv., og det var der fuld gang i, da vi kom til landsbyen. Men i 1980'erne lå det brak i en årrække på grund af manglende tilslutning til arrangementerne. I den tid blev det mest brugt som en slags lager for systuen i "barakkerne". Men Forsamlingshuset kom i gang igen takket være frivillig hjælp fra interesserede. Det er stadig i brug som et samlingssted for landsbyen til juletræsfest, fastelavnsfest, børneteater og amatørteater. "Huset" lejes også ud til private fester.

I 1970'erne skete der altid noget i forsamlingshuset. Et gammelt hus med gammelt inventar, men fyldt med mange glade og oplagte mennesker. Først og fremmest den årlige amatørteaterforestilling, som virkelig kunne samle landsbyens befolkning med spisning efter forestillingen og bal bagefter. Folk i byen, nogle få udefra, var aktive på øveaftener og i forestillingerne. Der var "skuespillerne", de, der opstillede scenen og kulisserne, de der malede dem, sørgede for kostumer, rekvisitter og den slags ting, belysning, musik osv. Alt under nidkær overvågning af den navnkundige instruktør og "teatergarderobe-forstander" Søren Kjær, der med stort talent og erfaring

Amatørteater i Forsamlingshuset i Dons, ca. 1986. Forestillingen var "Den kyske Levemand". Med ryggen til Søren Kjær, der var fast instruktør på forestillingerne i Forsamlingshuset.

blandede sig i alt. Han boede lidt uden for landsbyen. Blandt de stykker, der blev opført, vil jeg nævne "Stamherren", "Spøgelsestoget", "Den kyske Levemand" osv. Der var ikke noget "blegnet" over disse aftener i landsbyen Dons.

Næst efter Forsamlingshuset, mod Kolding, ligger den gamle landsbyskole som de sidste bygninger i landsbyen. Her var der ikke længere skole, da vi kom i 1968. Børnene skulle nu til Alminde-Viuf Fællesskole for at modtage undervisning – enten på cykel eller med skolebus (ca. 4-5 km). Dons Skole bestod af to

bygninger, én til undervisning og én til lærerbolig. Gymnastikken foregik i Forsamlingshusets sal. Efter lukningen af skolen blev bygningerne solgt til en tømrer, hvis kone drev et fint pottemageri i en tilbygning – og da der på et tidspunkt fandt et ejerskifte sted, flyttede der sjovt nok en ny keramikker ind i bygningerne – hun beskæftigede sig med Raku-brænding.

Lige efter skolen fører den bedste vej ned til Donssøerne: Søndersø og Nørresø med en hættemågekoloni. Lidt nordligere i landskabet ligger en noget mindre sø, Skærsø – meget smukt beliggende, men privat. Jeg har fået

fortalt, at der fra Dons har været en kirkesti til Vester Nebel ned over søerne, men i dag hører Dons til Almind Kirke.

BLEGNET?

Landsbyen summer ikke længere af liv. Man kan kalde den falmet. Nogle kalder det afvikling, andre udvikling, men nostalgien kan vi i hvert fald ikke bruge til noget. Landsbysamfundet skal finde sig selv på en ny måde. Landbrugene forsvinder, forretningerne er væk, busdriften indskrænkes. Den lille landsby som den her beskrevne vil måske be-

stå, men i en helt anden form end den, vi hidtil har kendt. "Falmethed" kan vendes til "blomstring", men det kræver fantasi og initiativ. Måske er løsningen nye virksomheder som Skærsøgårds vinavl. Man køber en gård med jordtilliggende, som egner sig til vinavl, køber omliggende nedlagte ejendomme op, og i løbet af få år har man en vinindustri med fine bygninger og et stort produktionsapparat og anerkendte vine. Det er en præstation. Mange folk kommer i arbejde, bygninger bliver sat i stand og vedligeholdt. Vinavlen på Skærsøgård har igen bragt Dons på landkortet!

Skærsøgårds vinmarker i Dons, 2010. Foto: Susanne Frederiksen.